

розмірах пов'язані з фірмами, які здійснюють поставку вугілля на підприємства й в установи (котельні, теплові електростанції й т. д.) Для реалізації незаконно видобутого вугілля продавцям необхідно підробляти документи, що відображають отримання вугілля, його якість, кількість і вартість. Дані документи необхідно використати в процесі допиту організаторів злочинної діяльності з видобутку корисних копалин, а так само посадових осіб фірм, через які здійснювалася реалізація незаконно видобутого вугілля.

За даною категорією справ свідками можуть виступати особи, які безпосередньо видобували вугілля (при цьому вони не були інформовані про неправомірні дії), покупці вугілля, що здійснювали перевезення видобутку, надавали технічні засоби, обладнання й знаряддя виробництва для видобутку вугілля, а так само очевидці.

Як вже зазначалося, дані особи можуть бути допитані як свідки, однак при підготовці до їх допиту необхідно встановити ступінь знайомства та родинні стосунки, матеріальну або іншу залежність від особи, що займалася видобутком вугілля, поінформованість допитуваного про вчинений злочин. Це необхідно для правильного обрання тактики допиту, подальшої оцінки отриманої інформації й планування подальших слідчих дій.

Література

1. Бахин В. П. Допрос: Лекция. — К., 1999.
2. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. — С.Пб., 1908.
3. Лившиц Е. М., Белкин Р. С. Тактика следственных действий. — М., 1997.

УДК 343.985:343.415

С. П. Чумак

МЕХАНІЗМ ФАЛЬСИФІКАЦІ ВИБОРІВ ТА ДЕЯКІ СПОСОБИ ПРОТИДІЇ

Доти, поки існують вибори, фальсифікація буде невід'ємною частиною передвиборного процесу. Статистика затверджує, що за роки незалежності України ще жодного члена виборчої комісії не було притягнуто до кримінальної відповідальності [1; 2; 3].

Наша мета — ґрунтуючись на результатах аналізу матеріалів практики та особистого досвіду, розглянути деякі способи фальсифікації виборів та зосередити увагу на протидії вказаним явищам.

«Виїзд додому» — найнебезпечніший спосіб фальсифікації. Відповідно до ст. 77 Закону України «Про вибори Президента України», кожний громадянин України, який за станом здоров'я не може з'явитися на виборчу дільницю, може направити у свою дільничну комісію заяву, де він указує про бажання голосувати за місцем мешкання. Відзначимо — ніякого підтвердження стану

здоров'я такого виборця не потрібно. Крім заяви, ніяких інших документів у комісію він не направляє.

Більше твердими є вимоги статті 70 Закону України «Про вибори народних депутатів України» — крім заяви, виборець також повинен надати довідку медичної установи про стан здоров'я. Хоча з придбанням такої довідки особливих проблем не виникає.

Порядок організації виїзного голосування такий: група із трьох членів виборчої комісії розробляє маршрут поїздки і виїжджає за місцем мешкання виборців, які не можуть прийти на ділянку. Спостерігачі мають право бути присутніми при виїзному голосуванні — це важливо. Однак на практиці це виглядає в такий спосіб: три члени виборчої комісії, які, до слова, не повинні бути представниками різних кандидатів або політичних напрямків (до слова, перевірити це не буде ні часу, ні можливості), виїжджають з ділянки на автомобілі. І це — украй небезпечний момент. З'являється найширше поле для фальсифікації — «вброс» бюлетенів у машині, заміна виборчої урни на урну з «правильними» бюлетенями, тиск на виборця, що голосує за межами ділянки, а то й самостійне заповнення бюлетеня за нього. Спостерігачі, які мають право бути присутніми при виїзному голосуванні, такої реальної можливості не мають, тому що в машину їх ніхто не пустить, а маршруту руху вони не знають. Навіть у тому випадку, якщо спостерігачі поїдуть слідом за членами комісії, використовуючи доступний транспорт, ділянка, що вони залишають, при їх відсутності являє собою дуже уразливе місце.

«Псування» — нічого загального з магією не має. Також поєднує в собі відразу кілька способів так званої «зворотної фальсифікації». На тих ділянках, де той або інший кандидат або політична сила точно не збере достатню кількість голосів, улаштовуються масові порушення виборчого процесу — від ведення «дурної» агітації за суперника прямо в день виборів до бійок, сутичок, очевидного вбросу великої кількості «лівих» бюлетенів, навмисного ушкодження виборчих урн і так далі. Ціль всіх цих дій одна — визнати результати виборів на таких ділянках недійсними. Спосіб цей особливої винахідливості не вимагає, а хлопців з короткою стрижкою й у шкіряних куртках, що бажають заробити, вистачає, що й продемонстрували недавні вибори у Мукачеві. На думку автора, єдиним діючим способом протидії «псуванню» є лише тверда силова протидія.

«Ранковий вброс» — ідея полягає в тому, що правильно заповнені бюлетені заздалегідь містяться у виборчі урни. Вищий пілотаж — коли вони приклеюються до стінок урни. Ніхто з учасників виборчого процесу не має права навіть доторкатися до урн, крім моменту опускання бюлетенів при голосуванні. Тому при правильному підході фальсифікаторів до організації цього варіанта виявити такий спосіб фальсифікації не просто.

«Зняття кандидата з виборів». Цей спосіб рівною мірою можна віднести як до брудних передвиборчих технологій, так і до технологій фальсифікації результатів виборів. Відразу зауважимо, що не вважаємо зняття кандидата з виборів як законну санкцію за недотримання норм виборчого законодавства

ні тим, ні іншим. Але коли кандидат знімається з реєстрації внаслідок організованих проти нього провокацій або за надуманим приводом (як правило, це представник опозиційних сил і/або найбільш імовірний переможець), то відносно кандидата це чистої води брудна технологія, а відносно виборців — фальсифікація. Зняття з реєстрації «першого номера» спотворює результати волевиявлення виборців не гірше, ніж «вброс» і інші технології. Різниця тільки в тому, що знімають з реєстрації, як правило, за день до виборів, щоб позбавити можливості опротестувати рішення виборчої комісії в суді, а фальсифікація здійснюється безпосередньо в день голосування та наступні дні. Голоси, які виборці готові віддати за даного кандидата, як правило, частково переходять до претендента № 2, а частково розподіляються між іншими кандидатами.

Саме небезпечно в цьому способі — він краде масу часу та зусиль. Заперечити можна будь-яке судове рішення, однак може виявитися вже занадто пізно. Єдиний спосіб протидії — професійна юридична підтримка виборчої кампанії.

Фальсифікація на етапі складання списків виборців — самий небезпечний і самий зручний спосіб фальсифікації. До початку кожної передвиборної кампанії населення України як в окремих округах і населених пунктах, так і по країні в цілому починає рости як на дріжджах. Деякі виборці з подивом можуть виявити, що, згідно з даними, зазначеними на виборчій ділянці, у них у квартирі мешкає достатня кількість чоловік, причому всі носять його прізвище з різними модифікаціями. Небезпека цього виду фальсифікації в тому, що заздалегідь відомо: такої-то дописаної кількості громадян просто не існує. Цей спосіб кардинально відрізняється від способу «мертві душі». В останньому голосують за, так сказати, неіснуючі виборці — або покійники, або ті, які ніяк не зможуть прийти проголосувати. Однак при складанні списків виборців з'являється можливість дописати ту або іншу кількість у принципі неіснуючих людей — «віртуальних душ». За них проголосують самі члени виборчих комісій. Причому цей список можна легко сполучити й з «мертвими душами». Відзначимо, що це один зі способів фальсифікації, якому практично неможливо перешкодити. Звичайно, і кандидати, і їх офіційні представники мають повне право ознайомитися зі списками виборців, перевіряти правильність їх складання й вимагати виключення зі списку «мертвих душ». А тепер уявіть собі: кожна ділянка — це приблизно три тисячі чоловік. У всій країні — кілька тисяч таких ділянок. Спробуйте перевірити хоча б один — це непосильне завдання. Перевірка виявить тільки декількох неіснуючих громадян — піррова перемога при тих ресурсах, які необхідно витратити на перевірку.

«Каскад або каскадний підрахунок» — як показує практика, результати будь-яких виборів вирішуються в перші кілька годин після закриття виборчих діляниць. Тому, по-перше, надзвичайно важливо створити атмосферу фіксованості ситуації, позначивши й оголосивши бажані результати, а по-друге, перенести реальний підрахунок за схемою «ділянка — район — округ — область — Київ» на наступний день, коли ні спостерігачів, ні загостреної суспільної уваги вже не буде, зате з'явиться можливість спокійно перетворювати бажане в дійсне. Технологія вимагає найвищої кваліфікації технологів і кадрів у ЦВК. У цьому

випадку потрібна вкрай чітка координація дій, висока особиста мотивація, а також особливо ретельним образом розроблений план каскадного підрахунку. Для реалізації цієї схеми потрібний незвичайний людський ресурс. Із цим в українських політиків часто виникають проблеми.

«Система відкріпних посвідчень» — при правильній організації здатна забезпечити серйозну підмогу для перемоги. Основні проблеми при протидії — неможливість організувати контроль за кількістю виданих відкріпних посвідчень і те, де й скільки разів вони використовуються. Кілька автобусів з «бійцями» здатні за день об'їхати мінімум кілька виборчих ділянок. У масштабах країни цифри досить серйозні. У свій час спосіб застосовувався в США під час виборів Джона Кеннеді в Конгрес, що зайвий раз свідчить про його ефективність.

Цей список способів можна доповнювати. В остаточному підсумку, головне — не вибрана технологія, а якість її виконання й кадровий ресурс. Фальсифікація багато в чому нагадує футбол — до гри планується певна стратегія, що кардинально під час гри вже не міняється. Тому залишається тільки спостерігати за правильністю вибраного плану дій по фальсифікації або протидії їй.

Аналізуючи все наведене вище, можна зробити кілька важливих висновків:

1. Впадає в око факт, що фальсифікація залежить від «рядових виконавців» — членів виборчкомів. Саме на них покладається відповідальність за допомогу в перемозі того або іншого кандидата. Діяльність ця вкрай нервова, кримінально переслідувана та характеризується низькою заробітною платою. Тому одним з найважливіших питань виборчого процесу є формування складу місцевих виборчкомів.

2. Принципи технологій часто повторюються у своїх основних моментах, тому розподіл на технології, з одного боку, чисто умовний. Але, з іншого боку, ціль будь-яких виборів одна, а шляхів досягти її — безліч. У зв'язку із цим можна застосувати математичний принцип — чим більше технологій фальсифікації буде задіяно, тим ефективніше буде результат фальсифікації. Це значить, що технології фальсифікації багато в чому доповнюють одна одну й є взаємозамінними.

Теоретично можливі настільки складні й багатоходові технології фальсифікації, які зуміють забезпечити перемогу практично будь-якого кандидата. Однак у таких багатоходовок є всього один, але дуже істотний недолік — людський фактор. Тим більше, що в нашій країні всупереч усякому здоровому глузду продовжують завзято вважати, що залякана людина надійніше, ніж ідеологічний союзник. Причому ідеологічний союзник не означає куплений. Автор цих рядків був у ситуаціях, коли оточуючі допомагали зовсім не в надії одержати винагороду або внаслідок психологічного тиску, а лише як ідеологічні союзники. Практика показує, що набагато ефективніше, коли людина працює не за страх, а за совість.

3. І останній висновок, що напрашується сам собою. Чим більше загроза фальсифікації, тим очевидніше, кандидат від якої політичної сили зможе їх задіяти. І тут дуже доречно провести розмежувальну лінію між кандидатом

від опозиції й кандидатом від влади. Дійсно, доступ до технологій дуже нерівний. Деякі технології доступні тільки кандидатові від влади. Поробити із цим нічого не можна; у якомсь змісті це компенсується тим, що опозиційні сили більш улюблені українським виборцем. Кожному віддасть по вірі його...

Найважливіше питання — яким чином протистояти фальсифікації. Це питання цікаве й тим, хто буде брати участь у виборах безпосередньо (хто розробляє технології фальсифікації й хто буде протидіяти цим технологіям), а також простим громадянам — виборцям.

Щодо протидії фальсифікації виборів, то слід зазначити таке:

1. Найголовніше те, що, незважаючи на достатню кількість технологій фальсифікації, фактично буде використано не більше трьох. Три — цифра, узятя не «зі стелі», практика показує, що, як правило, вибирається один основний спосіб фальсифікації й два додаткових. Це відбувається з тої простої причини, що будь-яку технологію потрібно готувати заздалегідь. Не пізніше ніж за два тижні до дня голосування все повинне бути готове — і ресурси, і виконавці. На думку автора, це — саме уразливе місце у фальсифікації, тому що якщо політ-технологам протилежної сторони вдасться обчислити той або інший спосіб, то протистояти йому буде вже набагато простіше.

2. Найважливіший спосіб протидії фальсифікації, про який згадувалося вище, є наявність професійної юридичної підтримки. Юристи здатні не тільки відгородити кандидата від зняття з реєстрації й працювати на зняття суперника, але іноді можуть зробити «маленьке чудо» — витягти програму ситуацію, визнаючи вибори недійсними й вимагаючи або переголосування, або перерахування голосів без обліку окремих ділянок. На юриста під час кампанії лягає величезна відповідальність. Відповідно, той, хто поскупиться на оплату праці юристів, потім буде про це шкодувати.

3. Дуже важливо увести до складу виборчих комісій своїх представників. Ця робота повинна вестися окремо; вона стосується як підбора кадрів на посаду представника, так і подальшої координації їх діяльності. Бажано, щоб представниками у виборчих комісіях були місцеві «лідери думок» — шановні в тої або іншій соціальній групі люди, до думки яких прислухаються й позиція яких служить еталоном для інших.

4. Необхідно скласти «карту фальсифікації». Очевидний той факт, що фальсифікація буде відбуватися там, де той або інший кандидат почуває себе особливо комфортно. Саме на ці ділянки потрібно відправляти самих загартованих спостерігачів і членів виборчкомів.

5. Спостерігачі — ключовий фактор протидії порушенням. Їх підготовка й навчання — окрема тема, однак потрібно не забувати: вони йдуть на одноденну війну. Тому спостерігачів також потрібно ретельно відбирати, навчати й ділитися з ними знанням про фальсифікації — у вирішальний день, день голосування, багато чого, якщо не все, буде залежати від їх сміливості, витривалості, спостережливості й рішучості. Дуже добре працювати з іноземними спостерігачами. Одне погано — вони воліють відсиджуватися на центральних ділянках у великих містах, де фальсифікацією й не пахне.

6. Протистояти фальсифікації потрібно, розуміючи просту істину, що повністю вберегтися від цієї напасти неможливо. Завдання повинно бути сформульовано так: якнайбільше знизити ймовірність за допомогою фальсифікації кардинально вплинути на результат голосування. Тільки при постановці завдання в такий спосіб можна вдало вести роботу із запобігання фальсифікації результатів голосування.

Дотримання вищевказаних основних принципів значно підвищує шанси того або іншого кандидата на перемогу. Вони носять загальний характер, однак саме такий характер є визначальним.

Література

1. Астапів В. В. О подкупе и регулятивных возможностях благотворительности в период предвыборных кампаний // Закон и право. — 2003. — № 4. — С. 13–15.
2. Логинов Е. Л. Криминальные проблемы финансирования выборов // Закон и право. — 2004. — № 4. — С. 13–15.
3. Рабко Т. А. Процедура и основания для признания результатов выборов действительными публикуются в детальной регламентации // Право и политика. — 2000. — № 12. — С. 50–54.

УДК 343.985:343.23

О. В. Балажук

ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ПОБУДОВУ ТИПОВИХ МОДЕЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ З ПІДГОТОВКИ ЗЛОЧИНУ

Поняття підготовчої діяльності визначається в кримінальному законодавстві. Так, у відповідності зі ст. 14 Кримінального кодексу України під готуванням до злочину розуміється підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину.

Таким чином, загальне завдання діяльності суб'єкта з підготовки злочину виражається в створенні необхідних умов, що забезпечують вчинення злочину. Окремими завданнями є: підшукування, виготовлення чи пристосування особою засобів чи знарядь вчинення злочину, підбір співучасників злочину, змова на вчинення злочину, усунення перешкод і інші навмисні дії, такі як вибір об'єкта злочинного зазіхання, обстановки і часу злочину, збір, дослідження й аналіз іншої необхідної інформації, моделювання вчинення злочину з урахуванням усієї зібраної інформації в ході підготовчої діяльності і можливих варіантів відхилень від запланованого ходу вчинення злочину, а також розробка детального плану вчинення злочину.

Конкретний зміст зазначених завдань визначається видом і характером задуманого злочину, а також низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, що в сукупності і утворюють структуру підготовчої діяльності.

Структура підготовчої діяльності включає в себе весь комплекс дій суб'єкта